

TERRITORIS AMB CULTURA, TERRITORIS AMB PROPÒSIT COL·LECTIU, TERRITORIS AMB FUTUR

Durant els últims anys molts països de la Unió Europea han demostrat una clara intenció d'incorporar noves formes de govern del territori i de gestió del paisatge. Des de diferents àmbits i des de distintes esferes de govern es constata una clara voluntat de transitar cap a noves formes d'entendre el territori, de dissenyar i avaluar polítiques i de propiciar la participació ciutadana. Per aquesta raó es parla de l'emergència d'una nova cultura del territori, de retorn al paisatge, del territori com a referent cultural i identitari, de territoris multifuncionals, de territoris intel·ligents, de gestió sostenible, de consulta pública i de participació.

El cas d'Espanya ha estat diferent. Han estat catorze anys en què s'han creat molts llocs de feina, encara que amb escàs valor afegit, i s'han despertat moltes expectatives. Una dècada en què la «il·lusió monetària» i la sensació de prosperitat va impregnar amplis sectors socials. Però amb efectes negatius, tal vegada no desitjats o no previstos, en matèria territorial i ambiental. Sobretot, s'ha produït la més intensa degradació i banalització de referents identitaris i paisatgístics de la nostra història més recent. La «UrBANALització» dels nostres territoris, com diria Francesc Muñoz, la creació de «territoris sense discurs», de territoris sense propòsit col·lectiu de futur sustentat en valors morals. Seria una manera de resumir processos presidits per la generalització de models de dispersió residencial que bé pogueren definir-se com «no llocs» on quasi tot és urbà però quasi res és ciutat. Les conseqüències socials, culturals i polítiques no han estat menors. S'ha consolidat una opacitat difusa i una complicitat permissiva entre amplis sectors socials participants del joc «tots guanyem».

Passat un temps, la societat espanyola en general, i la valenciana en particular, percebran amb més claredat les conseqüències presents i futures d'una dècada i mitja de desmesura, d'excessos i desgovern territorial. Conseqüències econòmiques, socials, ambientals i polítiques. Des de les relacionades amb l'excessiva dependència de l'activitat econòmica i l'ocupació en el sector de la construcció residencial, ara evidents, fins a la desaparició irreversible de referents de la nostra història i cultura col·lectives, passant pel desenvolupament d'episodis de «captura» de les administracions públiques, en especial en l'escala local i regional i de corrupció de la política i de les polítiques. Un dilatat

© Miguel Lorenzo

Una de les conseqüències del creixement viscut a Espanya en l'última dècada ha estat la degradació i banalització del territori. Al llarg d'aquests anys s'han generalitzat models de dispersió residencial on tot és urbà però res no és ciutat.

«HAN ESTAT CATORZE ANYS EN QUÈ S'HA CREAT MOLTA OCUPACIÓ I S'HAN DESPERTAT MOLTES EXPECTATIVES. PERÒ AMB EFECTES NEGATIUS, TAL VEGADA NO DESITJATS O NO PREVISTOS, EN MATÈRIA TERRITORIAL I AMBIENTAL»

procés que ha propiciat la «corrupció de l'urbanisme», en encertada afirmació de F. Gaja, i un no menys inquietant increment de casos de corrupció política i administrativa on l'ètica pública ha eixit molt malparada i la reputació d'Espanya i del País Valencià molt afectades

El País Valencià hauria d'incorporar-se al grup de països que han decidit fer seua una «nova cultura» del territori. No sols perquè atorguem al territori uns valors identitaris i culturals, sinó perquè la qualitat territorial serà un dels nostres millors actius en un context en què ja no podem competir amb Alemanya i tampoc podem fer-ho amb les economies emergents. Vull pensar que alguna cosa ha començat a canviar en el nostre imaginari col·lectiu. Fins i tot abans que el cicle econòmic anunciara una paralització de la construcció residencial, ja hi havia veus que expressaven el seu desconcert i el seu descontentament amb les formes i amb el fons d'un procés desbocat que no anunciava un bon final. I és a partir d'aquestes expressions que es poden construir discursos consistents que posen més l'accent en el desenvolupament i la cohesió territorial que no en el creixement, que anteposen la cultura, la història i criteris sostenibles, a qualsevol altra opció o pràctica que persegueixca la rendibilitat electoral a curt termini o el benefici immediat. Discursos positius, propositius i participats per una ciutadania que ha d'estar implicada i comprendre que, quan un territori o un paisatge irreplicable es perd, desapareix una part de la seua història i de la seua cultura, però també oportunitats de futur. Hem de persistir-hi perquè aquesta manera de pensar siga compartida per una àmplia majoria social.

La nostra major debilitat consisteix en la incapacitat per a identificar, consensuar i impulsar de manera coordinada una agenda real amb els majors reptes col·lectius per desplegar un conjunt de mesures polítiques públiques a favor d'una major cohesió i coherència territorial. El nostre major problema ja no és d'informació. Sobren diagnòstics elaborats a escala local, regional, estatal i europea. Sobren plans i projectes. Sobra retòrica. Però falta cultura i voluntat política per a endinsar-nos en el camí de la bona governança democràtica i del bon govern del territori.

El nostre principal problema continua sent cultural i polític, que desborda àmpliament expressions polítiques i límits administratius. I no es perceben signes esperançadors de canvi en un futur immediat. Aquesta és una responsabilitat política compartida que endinsa les arrels en contextos culturals i que afecta el conjunt de la societat. Per tant, tots som responsables i cadas-

cú des del seu àmbit de responsabilitat i en la mesura de les seues possibilitats hauria de contribuir al canvi. Des dels distints poders de l'Estat, fins a l'últim responsable de qualsevol govern local, passant pel treball de professionals, d'acadèmics, de ciutadans activament compromesos que formen part de plataformes o moviments o de persones solidàries amb les generacions que encara no han nascut, tots i totes hem de ser capaços d'anteposar la defensa de l'interès general i una forma més respectuosa de relacionar-nos amb el medi per damunt de qualsevol altra consideració. Sabent que, com deia el mestre Vidal de La Blache «cap territori civilitzat ha estat l'artesà exclusiu de la seua pròpia civilització», però sabent també que una sola generació pot ocasionar danys irreparables a un territori.

És mitjançant un treball que faça possible que els contextos culturals canvien, quan serà possible canviar la percepció social majoritària en relació amb la utilització dels seus recursos o del seu paisatge com a cultura, bé públic i llegat. I serà llavors quan les mesures polítiques, més coordinades, amb major voluntat de cooperació i més clares, guanyaran en eficàcia.

Les coses es poden fer d'una altra manera. Fins i tot es poden fer raonablement bé. Només es requereix voluntat política per promoure un desenvolupament territorial més sostenible. Les estratègies territorials han de servir per a inspirar i orientar realment la política. El territori és molt més que un recurs o un suport físic per a assentar activitats. El territori és cultura, és referent identitari, és patrimoni, és bé públic, és espai de solidaritat i és llegat. I no tenim dret a sobreexplotar-lo, a exhaurir-lo o a devastar-ho, perquè comprometem el benestar col·lectiu i hipotequem el futur. Les actuals dinàmiques territorials comprometen el benestar col·lectiu i condicionen el de futures generacions. Per això el govern del territori ha de situar-se en el centre del debat com a objectiu polític estratègic. Entenent per polític, ciutadà. És a dir, una qüestió que competeix a tots i no sols a polítics o a experts. Cal exigir més informació, major participació en la presa de decisions i més respecte col·lectiu i generacional. Més democràcia, al capdavant. D'ací que

© Miguel Lorenzo

L'excesiva dependència de la construcció no només ha tingut conseqüències econòmiques, sinó també socials i ambientals en perdre's una part irrecuperable de la nostra història i cultura col·lectiva.

el debat ciutadà entorn d'aquestes qüestions siga tan necessari com inajornable.

Entretant, mentre en l'escala regional no es dispo-

**«QUAN UN TERRITORI
IRREPETIBLE ES PERD,
DESAPAREIX UNA PART
DE LA SEUA HISTÒRIA I DE
LA SEUA CULTURA, PERÒ
TAMBÉ OPORTUNITATS DE
FUTUR. HEM DE PERSISTIR
PERQUÈ AQUESTA
FORMA DE PENSAR SIGA
COMPARTIDA PER UNA
ÀMPLIA MAJORIA SOCIAL»**

se en desenes de regions europees que fa temps van apostar per la gestió prudent i intel·ligent dels seus recursos, mentre no es dispo-

se de plans territorials a escala subregional de l'estil dels que aconsellen fa temps les autoritats europees i el sentit comú, mentre no es resolga d'una altra manera el finançament dels ajuntaments (i probablement dels partits), cal fer possible que avance el debat ciutadà, fent d'aquesta una qüestió política i exigint en cada nivell, en especial en l'escala local, més prudència, més responsabilitat, altres pràctiques i una altra manera de governar quan del territori es tracta. Fins que siguem

capaços de situar aquest problema com un problema de la majoria. Fins que siguem capaços de consolidar una altra cultura del territori.

Per això és molt important insistir en la necessitat d'encoratjar un debat públic sobre el nostre model territorial. Sobre què volem vendre, a més de territori, en el futur immediat. Sobre com volem ser d'ací a vint anys i què hem de fer per aconseguir-ho.

JOAN ROMERO

Catedràtic de Geografia, Universitat de València